

**11 EYLÜL'DEN BUGÜNE, AVRUPA'DA İSLAM KARŞITI HAREKETLER
ÜZERİNE BİR ANALİZ: İSVEÇ ÖRNEĞİ**

An Analysis on Anti-Islamic Movements in Europe From 11 September to Present: The Case of Sweden

Erden KİŞİ¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Van, erdenkisi@yyu.edu.tr, orcid/0000-0002-3124-680X

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:

03.10.2023

Kabul/Accepted:

13.01.2024

DOI:

10.18069/firatsbed.1370459

Anahtar Kelimeler

11 Eylül, İslam karşıtlığı,
İslamofobi, İsveç'te
İslamofobi

Keywords

September 11,
Islamophobia, anti-Islam,
Islamophobia in Sweden

ÖZ

Tarihin her döneminde tüm dünya toplumlarında farklı etnik ve dini gruplara karşı bir ön yargının olduğu görülmüştür. Kimi dönemlerde ise bu önyargılar, insanlık tarihi adına büyük acıların yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle Fransız İhtilali sonrasında, Avrupa'da yükselmeye başlayan milliyetçilik akımı ile beraber Avrupa halklarının diğer dünya haklarına karşı sahip olduğu ön yargıların, kısa süre içerisinde ırkçılığa dönüştüğü gözlenmiştir. Daha sonrasında ise Batılı toplumların en katı ön yargıları ise İslam toplumlarına karşı beslediği görülmüştür. Bu durumun oluşmasında pek tabii ki toplumların sahip olduğu tarihi mirasın, büyük bir etkisi bulunmaktadır. Özellikle Batılı toplumların Haçlı zihniyeti ile hareket ettiği dönemlerde İslam, tam anlamı ile Batı'nın bir "öteki"si olmuştur. Nihayetinde bu çalışmada; 11 Eylül olaylarından bugüne, Avrupa'da yükselişe geçen İslam karşıtlığının geldiği yer ve gelişeceği yön üzerine bir analiz yapılmıştır. Özellikle son dönemlerde İsveç'te yaşanan olayların, siyasal ve teolojik boyutları anlaşılmasına çalışılmıştır. Akabinde yaşanan gelişmeler neticesinde, Avrupa'da yükselen İslam karşıtlığının İslam toplumlarında oluşturduğu etkiler analiz edilmiştir. En nihayetinde ise sorunun aşılabilmesi için gerekli olan siyasal, sosyolojik ve teolojik adımlardan bahsedilmiştir. Çalışma sürecinde literatür taraması yapılarak, bilimsel bir metot izlenmiştir.

ABSTRACT

In every period of history, it has been observed that there is prejudice against different ethnic and religious groups in all world societies. In some periods, these prejudices have caused great suffering in human history. It was observed that, especially after the French Revolution, with the nationalism movement that started to rise in Europe, the prejudices of the European people against other world rights quickly turned into racism. Later, it was seen that Western societies harbored the harshest prejudices against Islamic societies. Of course, the historical heritage of societies has a great impact on the formation of this situation. Especially in the periods when Western societies acted with a Crusader mentality, Islam literally became an "other" of the West. Ultimately, in this study; An analysis has been made on where anti-Islamism, which has been on the rise in Europe since the events of September 11, has come from and the direction it will develop. Especially the political and theological dimensions of the recent events in Sweden have been tried to be understood. As a result of the subsequent developments, the effects of the rising anti-Islamism in Europe on Islamic societies were analyzed. Finally, the political, sociological and theological steps necessary to overcome the problem are mentioned. During the study process, a scientific method was followed by scanning the literature.

Atıf/Citation: Kişi, E. (2024). 11 Eylül'den Bugüne, Avrupa'da İslam Karşıtı Hareketler Üzerine Bir Analiz: İsveç Örneği. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 1, 201-216.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Erden KİŞİ, erdenkisi@yyu.edu.tr

1. Giriş

Bugün, Avrupa'nın belirli grupları "şüpheli" olarak günah keçisi yapma arayışı, etkili sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Sadece bu kadarla kalınmamakta, ayrıca bir düşman, kolayca diğerine dönüşmekte ve bazı düşmanlar çoklu kimlik statüsü kazanmaktadır. Bu nedenle Avrupa'da genç Müslümanlar, ulusal güvenliğe yönelik bir tehdit söz konusu olduğunda ilk şüpheliler olarak öne çıkmaktadırlar (Fekete, 2009: 13). Bu durum nedeniyle hem Batı toplumlarında hem de bu toplumlar içinde yaşayan İslam dinine mensup insanların üzerinde bir korku psikolojisi oluşmaktadır. Bu psikoloji nedeniyle Batı toplumlarında, Müslümanlara karşı ötekileştirici uygulamalar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca özellikle her toplumsal sorun akabinde gittikçe büyüyen bir İslam düşmanlığı, kendini göstermektedir. Bu siyasal bilinç, kimi Avrupalı siyasiler tarafından tercih edilmektedir.

Toplumlarda bir grup için dışlama yapıları bir kez kurulduktan sonra, diğer gruplara da kolayca uyarlanabilirler. Bu nedenle 11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a (ABD Savunma Bakanlığı Genel Merkez Binası) yönelik saldırıların ardından Batı kamuoyu, eskisinden çok daha büyük ölçüde, ülkelerinde yaşanan Müslüman grupları yaşadıkları ülkeye sadakatleri ve yurtseverlikleri üzerinden sürekli olarak "şüpheli topluluklar" olarak tanımlamaya başlamıştır. Elbette Batı toplumlarında aşırı sağın Müslüman toplulukları bir tehdit olarak tanımlaması, 1990'lar boyunca sığınmacıları şeytanlaştırmasıyla birlikte ciddi şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır (Fekete, 2009: 9). Bu tarihten önce de Batılı toplumların İslam toplumlarına bakışında, çeşitli ön yargıların olduğu bilinmektedir. Lakin 11 Eylül olaylarının, Batı toplumunun İslam toplumlarına karşı bakış açısı konusunda, bir milat olduğu da ifade edilmelidir.

Bu temelde Avrupalı siyasiler ile toplumun farklı kesimlerinin, aynı düşüncede olmadığı göze çarpmaktadır. Siyasilerin, özellikle sorunlar yaşadığı dönemlerde İslam karşıtlığını yükseltmeye çalışmalarına karşın toplumun bazı kesimlerinin daha insancıl eğilimler içerisinde oldukları görülmektedir. Bu temel gerçeklik, Avrupa'da yükselen İslam karşıtlığının, belirli aktörler tarafından oluşturulmaya çalışılan bir siyasal algı olduğu sonucunu, ortaya çıkarmaktadır.

Özünde Avrupa fikri, entelektüel evrenin bir parçasıdır; Avrupa'nın mekânı ise daha geniş bağlamların kilit bir unsurudur. Kıtanın tarihi, çoğu zaman kıtadaki her bir ülkeye derin şekillerde dokunan hem Yahudi hem de Müslüman varlığı dahil etmeden anlaşılabilir (Renton ve Gidley, 2017: 8). Tarihi ve kültürel geçmiş, Avrupa medeniyetinin içerisinde İslam medeniyetinin de yerinin bulunduğunu göstermektedir. Bu noktada Avrupa'da varlığını koruyan İslam mimarisi bu durumun ön önemli örneğidir. Lakin günümüze geldiğinde Avrupa'da yükselen İslam karşıtı hareketler, bu gerçeği görmezden gelmeye çalışmaktadır.

Avrupa tarihine derinlemesine analiz edilirse bilindiği üzere, İspanya ve Portekiz'de Hristiyan egemenliği altında ikamet eden oldukça büyük Yahudi ve Müslüman nüfus, on beşinci yüzyılın sonlarında ve on altıncı yüzyılın başlarında ilan edilen çeşitli kraliyet fermanlarıyla ya sınır dışı edilmiş ya da din değiştirmeye zorlanmıştır. Bununla birlikte, İber Yarımadası'nda dini çoğulculuğa karşı hoşgörünün sona ermesi, İspanya ve Portekiz'in Katolik yöneticilerinin arzuladığı dini tekdüzelik ve uyumu da getirmemiştir (Renton and Gidley, 2017: 52). Tıpkı bugün olduğu gibi geçmişte de dini farklılıklara karşı hoşgörüsünü kaybeden kitleler, her dönem Avrupa halklarının belli bir kısmını oluşturmuşlardır. Öte taraftan tüm zorlama ve ötekileştirmelere rağmen Avrupa'da yaşayan İslam inancına mensup insanların inancında, büyük bir değişimin yaşanmadığı görülmektedir. Bu noktada istatistiki veriler Avrupa'da önemli sayıda Müslümanın halen yaşamakta olduğunu göstermektedir. Örneğin 2017 yılında Washington merkezli PEW araştırma merkezinin paylaştığı verilerine göre, Avrupa'da 30 ülkede hemen hemen 25 milyon 800 bine yakın Müslümanın yaşadığı anlaşılmaktadır (<https://www.ntv.com.tr>). Bu temel gerçeklik, yaşanan sorunların barışçıl bir temelde çözülebilmesi için önemli doneleri içerisinde barındırmaktadır.

Tarihinin her döneminde İslam dünyasını bir "öteki" olarak gören bir kısım Avrupalının zihniyeti, yaşanan tüm sorunların faturasını, İslam dünyasına kesmekten uzak durmamıştır. Tarihi ve kültürel olarak İslam medeniyeti ile Avrupa medeniyetinin güçlü bağları olmasına rağmen her dönem birtakım yapılar tarafından, Avrupa'dan İslam medeniyetinin izleri silinmeye çalışılmıştır. Yaşanan tüm olaylar ve engellemelere rağmen İslam inancının, Avrupa'da varlığını koruduğu görülmektedir. Bu durumun farkına varan kimi Avrupalı yapılar ise gün geçtikçe İslam karşıtı eylemlerini, daha çok artırmaya başlamışlardır. Yaşanılan tüm olaylar sonucunda, Avrupa'da bir "İslamofobi" kavramı ortaya çıkmıştır.

İslamofobi kavramı, özü itibarı ile bir İslam aleyhtarlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. İçeriğine inildiğinde ise Avrupa'da bir salgın haline gelen İslamofobi ve terörizm iletişiminin arka bahçesindeki unsurların doğru

analiz edilmesi ciddi bir anlam ifade etmektedir (Aktaş, 2017: 129). Bu analiz sonucunda çeşitli ön yargıların kırılabilmesi mümkün gözükmektedir. Nihayetinde İslam inancının herhangi bir şiddet eylemiyle bağdaşmadığı anlaşılmaktadır.

Batı'nın İslam inancına kaşı takındığı ön yargılı tavrın köklerinin, oldukça eski dönemlere uzandığı bilinmektedir. Örneğin I. Dünya Savaşı sürerken 1916 tarihinde İngiltere liderliğinde, Fransa ve Rusya'nın da onayladığı Sykes-Picot Anlaşması imzalanmıştır (Karaköse, 2018: 151). Bu anlaşma ile birlikte Osmanlı Devleti, sadece siyasal manada değil dini anlamda da etkisiz bırakılmaya çalışılmıştır. Özellikle Hilafet'in gücünü azaltmak amacıyla Batılı ülkelerin, Osmanlı'ya karşı bir araya geldiği anlaşılmıştır. Bu gelişmenin özünde de yine bir İslam karşıtı algının olduğu anlaşılmaktadır. Temel gaye ise Hilafet'in, İslam toplulukları üzerindeki etkisini kırmak olmuştur.

Esasında "İslamofobi"ye yönelik iddia ve karşı iddia, tipik olarak iki kutuplu aşırı uçtan kaynaklanmaktadır: Müslümanlara veya İslam'a yönelik herhangi bir eleştiriyi "İslamofobik" olarak kınayan ve aktif, açık bir şekilde iğneleyici nefreti savunanlara kadar, farklı iki grup ortaya çıkmaktadır. Her ikisi de görüşlerini, çok sayıda farklı nedene ve olguya dayandırmaktadırlar (Allen, 2010: 3). Her iki tarafın da bu süreçte gerek psikolojik gerekse de sosyolojik argümanlar ileri sürdüğü görülmektedir. Bir tarafın, diğer tarafı ötekileştirmesi sonucunda, diğer tarafın da farklı eylemlerde bulunduğu gibi bir durum ortaya çıkmaktadır.

Kısacası Avrupa'da yükselen İslam karşıtı olaylar, Avrupa'da yaşayan Müslümanları olabildiğine rahatsız etmekte ve bu eylemler karşısında onları karşı tepkiler vermek zorunda bırakmaktadır. Yaşanan olayların, İslam toplumlarında çok büyük etkileri olduğu gibi Avrupa'da da yerel topluluklar halinde yaşayan Müslümanlar için de büyük etkileri olduğu anlaşılmaktadır.

Bu temelde karşımıza bir soru çıkmaktadır: Avrupa'da yükselen İslam karşıtlığını simgeleyen "İslamofobi" kavramı ile anlatılmak istenen nedir? Daha önce de belirtildiği gibi, "İslamofobi" kavramının basılı olarak literatüre geçmesi açısından Oxford İngilizce Sözlüğü, bu kavramın ilk olarak, 1991 yılında Amerikan dergisi *Insight*'ta kullanıldığını öne sürmüştür (Allen, 2010: 13). Gerek kelime anlamı olarak gerekse de çağrıştırdığı düşünceler açısından, tam manası ile İslam'ı ve onunla ilgili olan her şeyi ötekileştirmeye çalışan bu kavram, uzun bir dönemdir bir kısım Avrupalının, İslam dünyasına bakış açısının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

İslamofobi kavramı, oldukça yeni bir kökene sahiptir. 1970'lerde bir yeni sözcük olarak ortaya çıkan bu sözcük, 1980'lerde ve 1990'larda Avrupalı ırkçılık karşıtı aktivistler arasında popüler hale gelmiştir. 11 Eylül olayları ise hem Avrupa'da hem de ABD'de kullanımı açısından bu kavram için kesinlikle bir dönüm noktası olmuştur (Rana, 2007: 148). Yaşanan süreç, ortaya çıkışı yakın bir döneme denk gelen bu kavramın, önemli bir dönüm noktası yaşayarak bir odak kavram haline geldiğini göstermektedir.

İlerleyen süreçte, "İslamofobi" kavramına kaynak olarak, daha farklı unsurların ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Örneğin "İslamofobi" kavramının ilk defa kullanan kurumun, İngiltere'de bulunan bir düşünce kuruluşu olan Runnymede Trust olduğu öne sürülmüştür. Runnymede Trust tarafından hazırlanan raporunun 1997'de yayınlanmasıyla birlikte, rapor sadece "İslamofobi"nin anlaşılma biçimini önemli ölçüde etkilemekle kalmamış, aynı zamanda "İslamofobi"nin kamuoyunda siyasal olarak tanınmasını da sağlamıştır (Allen, 2010: 15). Yaşanılan gelişmeler, her yönü ile İslam karşıtlığının Avrupa'da kök salmaya başladığını göstermiştir. İniş ve çıkışlarla bugünü gelindiğinde, İslam dünyasına karşı Batı toplumlarında aynı düşünceye sahip, büyük bir insan kitlesine rastlamak mümkündür.

Avrupa'da gün geçtikçe büyüyen İslam karşıtı gruplar, İslam inancı ile temellenen devlet ve toplumların Batı'yı ve Batılı değerleri bir "öteki" olarak gördüğünü düşünmektedirler. Bu noktada Müslümanların çoğunlukta olduğu İslam devletlerinde şeriatın, kamu hukuku olarak kabul edilmesi fikrine karşı birtakım eleştirilerin de var olduğu görülmektedir (Gürbüz, 2022: 865). Nihayetinde Batı toplumlarının İslam toplumlarından duyduğu bazı kaygıların benzerlerine, İslam toplumlarında da rastlamak mümkündür.

Bu çalışma sürecinde, konunun detaylı bir şekilde anlaşılması için kırılma hatları olarak kabul edilen önemli olayların gelişimi ve sonuçları, analiz edilmiştir. Kaynak taraması sürecinde ise oldukça hassas davranılmıştır. Yerli ve yabancı kaynaklardan elde edilen özgün bilgilerle çalışmanın gövdesi şekillenmiştir.

Çalışmanın temel yapı taşı, "olay ve olgu" analizi üzerine olmuştur. Yani yaşanan önemli olayların, uzun dönemde Batılı Hristiyan ve İslam toplumları arasında, nasıl bir ilişki ağı oluşturduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Özellikle son dönemlerde İsveç'te cereyan eden İslam karşıtı hareketler üzerinden, çalışma detaylandırılmaya çalışılmıştır. Çalışmada İslam karşıtı eylemlere katılan aktörler üzerinden bir analiz

yapılmıştır. Tüm Avrupa halkı zan altında bırakılmamıştır. Ayrıca istatistiki verilerden faydalanılarak çalışma detaylandırılmıştır. Tüm veriler, tespitler ve öngörüler sonucunda çalışma, bir araştırma-derleme çalışması mahiyetine getirilmek istenmiştir.

2. 11 Eylül Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

11 Eylül 2001’de Amerika Birleşik Devletleri (ABD), askeri ve mali gücünün merkezlerine yönelik korkunç bir hava saldırısıyla güne uyanmıştır. On dokuz terörist dört ticari uçağı kaçırmış ve uçaklar, New York City’deki Dünya Ticaret Merkezi’ne ve ülkenin başkenti Washington’daki dünyanın en büyük askeri tesislerinden biri ABD savunmasının kalbi olan Pentagon’a çarpmıştır. Bu olaylar sonucunda, birkaç saat içinde binlerce sivil ve askeri personel ölmüştür (Valdez, 2003: 9). Yaşanan bu kötü olaylar sonucunda, dünyanın gündemi, bir anda değişmiştir. Soğuk Savaş sonrasında, ABD Öncülüğünde Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü’nün (NATO) belirlediği yeni düşman olan, “küresel ölçekli terörizm” bu olaylar neticesinde, ABD’nin tehdit tanımında halklı çıktığını göstermiştir.

Olayların yaşanması ile beraber, tarihte ilk kez, Federal Acil Durum Yönetim Kurumu (FEMA) ülke çapında konuşlandırılmıştır. FEMA, sellerden terör saldırılarına kadar afetlere yönelik müdahaleleri koordine etmekle görevli federal bir kurumdur. Olaylardan hemen sonra, belediye başkanları ve valiler, Walt Disney World, Philadelphia’daki Liberty Bell, Independence Hall, Seattle’s Space Needle ve St. Louis’deki Gateway Arch gibi ülkenin en yüksek gökdelenlerinin ve önemli simge yapılarının, boşaltılmasını emretmişlerdir (Valdez, 2003: 13). Oldukça büyük bir yıkım ile karşı karşıya olduğunu anlayan ABD’li yetkililer, acil önlem planlarını devreye sokmaya çalışmışlardır. Tüm önlemlere rağmen toplumun büyük bir kesiminin, derin bir kaosa düştüğü anlaşılmıştır.

11 Eylül 2001’deki terörist saldırıları, Amerikalıların bu olaylara tepkilerini ölçmek için tasarlanmış çok sayıda kamuoyu yoklamasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Amerikalıların tepkilerinin bu kadar ayrıntılı olarak ortaya çıktığı başka pek çok olay ile karşılaşmak zordur (Huddy, Khatib ve Capelos, 2002: 418). Bu temelde yaşanan olayların, Amerikan halkında ciddi derecede psikolojik ve sosyolojik tahribatları neden olduğu anlaşılmaktadır.

Olayların başladığı andan itibaren Başkan George W. Bush ve danışmanları, yanlış yanıt vermemeye çalışmışlardır. Yetkililerin elinde, yaşanan olay karşısında afet müdahalesi, iç güvenlik ve soruşturma için yeni planlar ile ülkenin geçmişteki ulusal acil durumlarla ilgili deneyimlerinden gelen tecrübeler bulunmuştur. 1941’de Pearl Harbor’a yapılan Japon baskınından, 1990’lardaki terör saldırılarına kadar ABD, deneme yanılma yoluyla felaketlere nasıl tepki verileceğini, öğrenmeye çalışmıştır (Valdez, 2003: 17). Fakat 11 Eylül saldırısı, umulmadık bir etki ve yıkıcı sonucu ortaya çıkarmıştır. Özellikle olayların ortaya çıkardığı psikolojik tahribat ile mücadele etmek, çok daha zor bir boyuta ulaşmıştır. Yaşanan olaylar sonucunda, ortaya çıkan en önemli gerçeklik ise dünyanın hiçbir yerinde terör saldırılarına karşı yüzde yüz güvenli bir bölgenin olmadığı gerçeği olmuştur.

Günümüzün olaylarını tarihsel bir perspektife oturtmak, çaba gerektiren bir iştir. Geriye dönüp bir önceki yüzyılın olaylarına baktığımızda, iyi bir tarih çalışması, genellikle dönemin tutkularından ve siyasetinden geri durarak, dengeli ve nesnel bir bakış açısına sahip olma çabasını yansıtmaktadır. Ancak kendi zamanımıza baktığımızda, aynı nesnellik çoğu zaman bizden uzaklaşır. 11 Eylül 2001 olaylarına baktığımızda çoğu gözlemci, haberi aldığı anda nasıl bir dünyada yaşadığını anlamıştır. Canlı yayınlar aracılığıyla meydana gelen olayların şoku ve dehşeti, açık bir şekilde görülmüştür (Carlisle, 2007: viii). Günümüze gelindiğinde yaşanan olayların dehşeti, ilk günkü gibi insanların zihninde canlılığını korumaktadır. Ayrıca ifade edilmesi gereken bir diğer olgu ise tıpkı ABD halkında olduğu gibi diğer dünya halklarında da yaşanan bu vahim olayın, büyük bir korku psikolojisi oluşturduğudur.

O dönemi tekrar analiz edersek görüleceği üzere, olayların faili olarak ilk olarak El-Kaide görülmüştür. Daha sonrasında ise Terör Uzmanı Michael Scheuer, El-Kaide’yi; “etnik olarak daha çeşitli, coğrafi olarak daha dağınık, daha genç, daha zengin, daha iyi eğitilmiş, daha iyi yönetilen, daha çok askeri eğitim almış ve dünya tarihindeki diğer tüm terör örgütlerinden daha deneyimli” olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, 11 Eylül 2001’den önce ABD, El-Kaide’yi, ABD topraklarına yıkıcı saldırılar düzenlemeye muktedir güçlü bir düşman olarak tanımlamıştır (Carlisle, 2007: 7). Yaşanan süreç, Amerikan kabusunun gerçeğe dönüştüğünü göstermiştir. İlerleyen süreçte ise El-Kaide örneğinden başlayarak Batı toplumlarında, İslam inancına karşı zaten var olan ön yargıların, daha da güçlendiği görülmüştür. Bu algının gerek ABD gerekse de Avrupa’da

büyük bir etkisi olduğu anlaşılmıştır. Adeta birçok Avrupalı için Müslüman kelimesinin, terörü çağrıştırdığı görülmüştür. Yaşanan tüm gelişmeler sonucunda, Amerika ve Avrupa kıtasında zaten var olan İslam karşıtlığının, en yüksek seviyeye çıktığı sezilmiştir.

Özünde Amerikalılar, bir döneme kadar terörizmle mücadele edebilecek ancak sivil özgürlüklerini ihlal edebilecek iç politikalar konusunda karışık duygulara sahip olmuştur (Huddy, Khatib ve Capelos, 2002: 423). Lakin 11 Eylül olayları, bu noktada tam manası ile Amerikalılar için bir bakış açısı değişikliğine neden olmuştur. Sonuç olarak da terörizm ile mücadele, en önemli öncelik olarak ortaya çıkmıştır.

Temelde ABD tarihinde, bu tür saldırıların olduğu bilinmektedir. Özellikle Pearl Harbor saldırısı, yakın tarihin önemli olaylarından biridir. Fakat bu olay, 11 Eylül olayları kadar ağır bir psikolojik tahribat ortaya çıkarmamıştır. İki olay arasındaki bariz farklarla birlikte, 11 Eylül 2001, Amerikan tarihinde en az 7 Aralık 1941 kadar önemli bir dönüm noktasını, temsil etmiştir. Yeni dönüm noktasının tarihi, muhtemelen on yıllar boyunca aynı şekilde hatırlanacaktır (Carlisle, 2007: x). Üzerinden 20 yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen 11 Eylül'ün hala, ilk günü gibi hafızalarda canlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle İslam karşıtlığının, Batı toplumlarında halen en yüksek seviyede olduğunu, son dönemde yaşanan olaylardan dolayı ifade etmemiz gerekmektedir.

11 Eylül'de yaşananlar ABD'nin ekonomik, askeri ve politik merkezinin tek defada hedef alındığı, son dönemlerin en ciddi terör olayları olarak tarihe geçmiştir (Duruoğlu, 2007: 3). Yaşanan eylemlerin temel yapısına bakılınca, her yönü ile sistemli bir saldırı olduğu anlaşılmaktadır. ABD'nin sahip olduğu üç farklı güç dinamiğine karşı aynı anda gerçekleşen saldırılar, her yönü ile hem maddi hem de manevi olarak, ciddi tahribatlara neden olmuştur.

Askeri, ekonomik ve siyasi güç ayaklarına karşı gerçekleşen bu eş zamanlı saldırılar, dünyada eşine az rastlanır bir kapsam ve zamanlama ile tarihe geçmiştir. Yaşanan olayların etkisi, ABD ve İslam toplumları ilişkilerini olabildiğince derinden etkilemiştir. Bu temelde 11 Eylül olaylarının akabinde ABD'nin öncülüğünde gerçekleşen Afganistan ve Irak müdahalesi, Batı'nın sıcak intikam duygusunu, gün yüzüne çıkarmıştır.

Diğer taraftan 11 Eylül olayları akabinde ortaya çıkan en önemli söylem, ABD'nin hedefi olan İslami terör örgütlerinin köklerini, Orta Doğu'da görüyor olduğudur (Özpek, 2012: 185). 11 Eylül olayları sonrasında bu söylemin, büyük bir yankı uyandırdığı görülmüştür. Daha sonrasında ise ABD'nin Orta Doğu'daki eylemlerinin sertlik derecesi, oldukça artmıştır. Eskişine oranla, daha yüksek derecelerde bir askeri politika ile ABD'nin Orta Doğu'da hareket etmeye başladığı görülmüştür. Fakat bu noktada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus bulunmaktadır: ABD, Orta Doğu coğrafyasında I. Dünya Savaşı'ndan bu yana, askeri politikalara asla ara vermemiştir. Bu nedenle 11 Eylül'de yaşanan olaylar nedeniyle ABD'nin, Orta Doğu'ya karşı askeri politikayı tercih ettiğini dile getirmek, doğru bir ifade değildir.

11 Eylül'de gerçekleşen olayların hedefleri, dikkate alınıp gerçekçi bir şekilde değerlendirildiğinde, yapılan saldırının ABD'nin en önemli güç ayaklarına yönelik olduğu, ortaya çıkmaktadır (Özer, 2009: 199). Askeri, ekonomik ve siyasi olarak dünya üzerinde çeşitli politikalar üreten ABD'nin sahip olduğu siyasal aklın, 11 Eylül günü en güçlü ayaklarından vurulduğu sonucu, ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yaşanan olayların, ABD halkına kusulan bir öfke olmadığı, sadece siyasal iradeye karşı bir kinin ortaya koyulduğu sonucu, kendini göstermiştir.

Daha sonraki süreç analiz edilince, Başkan George W. Bush, saldırıları haber aldığı dakikadaki şoku üzerinden attıktan hemen sonra, 1957'de Ruslar tarafından Sputnik'in uzaya gönderilmesinden bugüne, savaşa asla bu kadar yakın olmamış bir devlet başkanı olarak, ABD'nin yeni güvenlik stratejisini belirleyeceğini ifade etmiştir (Özcan, 2011: 456). Yaşanılan süreç, Başkan Bush tarafından yeni olduğu ilan edilen güvenlik stratejisinin içeriğinin, çok da yeni olmadığını göstermiştir. Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin ortaya koyduğu tehdit, "küresel ölçekli terörizm" olmuştur. Fakat bu yeni stratejinin temel farkı, İslamcı terör örgütleri ile kesin bir mücadele içerisinde bulunulacağı ve askeri önlemlerin, oldukça yüksek seviyede olacağına altının çizilmesi olmuştur.

Uzun bir dönemdir bir kısım Batılıların, Müslümanlara karşı bir ön yargısının olduğunu ve bu ön yargının, 11 Eylül olayları ile zirveye ulaştığını, daha önce de belirtmiştik. Peki özü itibarı ile İslam inancının temelinde ne vardır? Bu konunun netleştirilmesi gerekmektedir. İslam, barışçıl yollarla insanları, Allah'a davet etmek yolunun takip edilmesini emretmiştir. Ancak İslam, Müslümanlara zulüm ve adaletsizlikle karşılaştıklarında, kendilerini savunmalarını da emretmiştir. Hz. Muhammed zamanında, herhangi bir suç işledikleri için değil,

İslam'a inandıkları için Müslümanlar, öldürülmeye başlanınca Kur'an-ı Kerim onlara, kendilerini savunmalarını emretmiştir (Al-Bayati, 2001: 19). Bu temelde, Batı toplumlarının bazı kesimlerinin ifade ettiği gibi İslam dininin şiddet içermediği, aksine barışı öğütlediği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca İslam dininin öğretileri içerisinde şiddet eylemlerinin, sadece meşru müdafaa durumunda ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Sürecin başı tekrar analiz edince görüleceği üzere, 11 Eylül sonrasında ABD'nin Afganistan'da El-Kaide'ye karşı operasyonlara başladığı görülmüştür. Özellikle El-Kaide lideri Usame bin Ladin'e karşı bir askerî harekât yürütülmüştür. Bu noktada aklımıza önemli bir soru gelmektedir: Usame bin Ladin kimdir ve bu olayın neden faili olmuştur? Usame bin Ladin, hayatına babası Muhammed bin Ladin'in şirketinde bir çalışan olarak başlamıştır. Mescid-i Haram'ın genişletilmesi projesi, havaalanları, çeşitli binalar ve askerî tesisler için inşaat projeleri arasında gidip gelmiştir. Riyad, Cidde, Dhahran, Mekke ve Medine'deki kraliyet sarayları için Suudi şehir ve köylerinde çalışma alanlarında, faaliyet göstermiştir. Çeşitli Arap, Avrupa ile Amerikan milletlerinden üst düzey iş insanı ve inşaat mühendisleriyle çalıştığı, aynı zamanda iş birliği yaptığı için kapsamlı bir mühendislik bilgisine sahip olduğu bilinmektedir (Al-Bayati, 2001: 27). Yetişme şekli ve iş tecrübesine bakıldığında, Usame bin Ladin'in bu noktaya gelen bir aktör olması, oldukça şaşırtıcıdır. Bu nedenle 11 Eylül olaylarının, bir ABD komplosundan ibaret olduğunu düşünenlerin sayısı bir hayli fazladır. Bu noktada, ortaya atılan temel argüman ise ABD'nin, Orta Doğu ve Afganistan'da uygulamaya çalıştığı askerî politikalar için 11 Eylül'ü gerekçe göstermesidir.

Diğer taraftan 11 Eylül saldırılarına karşı gösterilen tepkiler, küresel hudut boylarının kanun tanımazlığını ve her yol uygundur diyen taktiklerin uyandırdığı tutkuyu, bir kez daha açığa çıkarmıştır (Bauman, 2021: 139). Tabiri caiz ise 11 Eylül olayları ile beraber ABD, Orta Doğu'da ve İslam ülkelerinde yapmak istediklerini hayata geçirmek için önemli bir koz ele geçirmiştir. Bu noktadan bakıldığında yaşanan olayların giriftliği, bizleri oldukça şaşırtmaktadır. Son tahlilde ise bu saldırıların, en çok da ABD'nin işine yaradığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu saldırılar sonrasında ABD'nin, küresel alanda elini güçlendirdiği görülmektedir.

11 Eylül sonrasında ABD öncülüğünde, "teröre karşı savaş" adı altında, iki örgütün hedef gösterildiği görülmüştür. Bunlardan ilki El-Kaide ikincisi ise Taliban olmuştur. Fakat Taliban konusunda da soru işaretleri doğuran bir olaylar dizisi karşımıza çıkmaktadır. Teröre karşı açılan son savaşın hedefi olarak görülen Taliban'ın, Britanya tarafından oluşturulduğu, ABD tarafından kumanda edildiği, Suudiler tarafından ekonomik destek gördüğü, Pakistan tarafından konumlandırıldığı her daim ifade edilmiştir (Bauman, 202: 140). Anlaşılacağı üzere, büyük bir karmaşıklık zinciri içerisinde 11 Eylül olayları, tarihe geçmiştir. Bu saldırılar sonucunda yaşananlar ise her yönü ile akıllara, yeni soru işaretlerinin gelmesine sebebiyet vermiştir. Nihayetinde vurgulanması gereken temel olgu, Batı toplumlarının bazı kesimlerinin İslam dünyasına karşı sahip olduğu ön yargının, 11 Eylül'den çok daha öncesine uzandığıdır. Fakat 11 Eylül olayları ile bu ön yargının, oldukça keskinleştiği, hatta saldırı boyutuna evrildiği görülmektedir. Bu nedenle yaşanan olayları, büyük resim içerisinde değerlendirecek olursak, meselenin sadece El- Kaide, Taliban veyahut Usame bin Ladin meselesi olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

3. Avrupa'da İslam Karşıtlığı

Avrupa'nın yakın tarihine incek olursak, ulus devletler yeni düşmanlıklar, dışlama, ayırma ve kontrol araçları icat ettikçe, Avrupa ırkçılığının uçsuz bucaksız, acımasız alanı yeniden yapılandırılmıştır. Bu sebeple ırkçılığı geriletmeye çalışan çok sayıda zor kazanılmış stratejik ve taktiksel müdahale, baskı altında kalmış ve zemin kaybetmiştir (Law, Easat-Daas, Merali and Sayyid, 2019: 1). Mevcut arka plan dahilinde İslam medeniyeti de Avrupa'da yükselen bu ötekileştirme politikalarından payına düşeni almıştır. Bu temelde Avrupa'da yükselişe geçen farklılıklara karşı ön yargıların, bir ulus devletleşme sürecinin yansıması olduğu sonucu karşımıza çıkmaktadır.

Uzun bir dönemdir Avrupa'da gittikçe güçlenen İslam karşıtlığının, güçlü bir tarihsel geçmişinin olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan bu algının oluşmasında, Avrupa insanı kadar iktidarların da ürettiği politikaların etkisinin olduğu görülmektedir. Esasında, Avrupa'da var olan İslam'a karşı ön yargının, bir insan halkları sorunu olduğunu da ifade etmemiz gerekmektedir. Yaşanan olayların, kimi dönemlerde bir siyasi manevra adına oluştu da görülmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve uygulaması için ne kadar acil bir sorunu olduğu göz önüne alındığında, ilgili insan hakları hukukunda ve bugüne kadarki içtihatla, tartışmalarının ne kadar sınırlı kaldığı dikkat çekici

olmaktadır. İslamofobi, gerçekten de Avrupa İnsan Hakları Hukuku için özellikle zorlayıcı bir konu olmaya başlamıştır. İslamofobi konusunda, Avrupalıların bugüne kadarki tepkileri onu, Müslümanların dinlerini farklı çoğunlukla halka açık forumlarda açıklama özgürlüklerine yönelik orantısız kısıtlamalar sorunu olarak çerçevelemekle; onu, bir önyargı biçimi olarak çerçevelemek arasında, gidip gelmektedir (Law, Easat-Daas, Merali ve Sayyid, 2019: 10). Her yönü ile ciddi bir insan hakları sorununa dönüşen İslamofobi, her geçen gün Kıta Avrupası'nda yükselmeye devam etmektedir. Gerek Avrupa'da yaşayan Müslümanlar gerekse de dünyanın farklı coğrafyalarında yaşanan Müslümanlar, bu olumsuz yaklaşımdan oldukça rahatsızdırlar. Her uluslararası platformda demokrasiden ve insan haklarının üstünlüğünden bahseden bir kısım Avrupalı, söz konusu Müslümanlar olunca tüm teamülleri bir köşeye itmektedir. Bu nedenle iki farklı medeniyete mensup olan toplumlar ve devletler arasında, siyasi ve teolojik çatışmaların yaşandığı görülmektedir.

Avrupa, sahip olduğu İslam karşıtlığı düşüncesinde ABD ile paralel bir şekilde ilerlemektedir. Örneğin Mart 2011'de, Amerikalı Müslümanların sözde radikalleşmesini araştırmayı amaçlayan bir dizi ABD Kongresi oturumu düzenlenmiştir. Panelin, bağınaz bir gösteri davası olduğu ve Müslümanların bir şekilde siyasi şiddete eğilimli olduğu şeklindeki klişeleri güçlendirmekten başka pek bir amaca hizmet etmeyeceği yönündeki yoğun eleştirilerle karşı karşıya kalan Temsilciler Meclisi İç Güvenlik Komitesi Başkanı Temsilci Peter King ise tüm eleştirilere rağmen platformu savunmuştur (Morgan and Poynting, 2012: 1x). Yaşanan gelişmeler neticesinde, bu konu hakkında çeşitli şekillerde Batı toplumlarında birtakım fikrî çatışmaların yaşandığı görülmüştür. Yaşanan fikri çatışmaların ise sorunun çözümüne yönelik bir sonucu doğurmadığı, aksine daha farklı bir çatışma potansiyelini ortaya çıkardığı anlaşılmaktadır.

Öte taraftan temelde ABD'de, Avustralya'da ya da Avrupa'da olsun, "koruk siyaseti" İslamofobi'nin belirgin bir boyutudur. Zaman zaman gördüğümüz gibi şiddet olayları, Müslümanları içermeyenler bile İslam'ı, Batı (Hristiyan) toplumu için tehlikeli olarak göstermek için hızla çarpıtılmaktadır. Örneğin 2011'de Oslo'da yaşanan katliama bazı gazetelerin tepkisi, bu noktada oldukça öğretici olmuştur (Morgan and Poynting, 2012: 11). Yaşanan her olumsuz olayın faturasını İslam dünyasına kesmekten asla çekinmeyen bir kısım Avrupalının zihniyeti nedeniyle gün geçtikçe daha çok İslam dini ve Müslümanlar, ötekileştirilmektedirler. Bu nedenle mevcut sorunun aşılması için bir mantalite değişiminin şart olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu mantalite değişimi için ilk şart ise ön yargıların bir tarafa bırakılması ve dünya insanlığının ortak değerleri üzerinden kapsayıcı bir aklın oluşturulmasıdır.

Anlaşılabileceği üzere, bugün itibarı ile Avrupa'da yaşayan Müslüman nüfus, dengesiz bir şekilde dağılmıştır. Tüm Avrupa'daki Müslümanların sayısı, tüm Avrupa nüfusunun sadece yüzde 4 veya 5'ine karşılık gelmektedir (Er ve Ataman, 2008: 753). Sayı ve imkân bakımından Avrupa'da yaşayan Müslüman nüfusun oldukça düşük bir seviyede olduğu sonucu, ortaya çıkmaktadır. Avrupa halklarının, bu az ve kit imkanlara sahip olan Müslüman nüfusa karşı tahammülsüzlüğü, anlaşılabilir bir boyutta değildir. Bu noktada belirleyici olan unsurun, tarihi miras olduğu anlaşılmaktadır. Avrupa halkının önemli bir kısmı, kendini kültürel, dini, sosyolojik unsurlar başta olmak üzere Müslümanlara karşı, üstün görmektedirler. Yaşanan saldırılar ve İslam inancına karşı ortaya atılan nefret söylemi, bu durumun en önemli kanıtıdır. Bir kısım Avrupalı kendilerini, en üstün medeniyet özelliklerine sahip olarak nitelendirirken, Müslümanları ise bir çeşit barbar insan topluluğu olarak görmektedir. Bu algının varlığını koruması ise Avrupa'da İslamofobi'nin, gün geçtikçe güçlenmesine sebebiyet vermektedir.

Bugün için Avrupa'da çok fazla miktarda İslâm karşıtı eylemlerin yapılması, Müslümanları üzen karikatürlerin yayımlanması, medyada Müslümanların terörist olarak nitelenmesi gibi çok sayıda olay vuku bulmaktadır. Hele de 11 Eylül olaylarının akabinde İslamofobi, Avrupa'da çok daha fazla yükseliş göstermiştir (Almalı, 2018: 132). Öte yandan yükselen İslamofobi'nin nedenini sadece 11 Eylül olaylarında aramak doğru değildir. Hristiyan Batı medeniyeti ve İslam medeniyeti arasındaki sorunların, yaklaşık 1400 yıl öteye uzandığı herkesçe bilinmektedir. Her iki medeniyetinde sahip olduğu değerlerin, evrensel bir nitelik taşıması, bu çatışmanın arka bahçesinde yatan temel neden olarak karşımıza çıkmaktadır.

İslam'a karşı olan hareketler, Avrupa'da öyle hızlı bir artışa geçmiştir ki sınırlar ötesi bir olgu olmaktan da çıkıp, okyanus ötesi bir boyuta evrilmiştir. İslam'a karşı konumları ile ortak düşünceleriyle birbirlerinden güç alan, böylece İslam karşıtı bir cephe kuruyorlarmış gibi Batı toplumlarında, İslam varlığına son vermeye yönelik düşünceler geliştirilmektedir (Doğan, 2021: 307). Yapılan uygulamalar, her yönü ile bir ırkçılık ve "nefret suçu"na dönüşmektedir. Bunun karşısında ise uluslararası kamuoyu, üzerine düşeni tam olarak yapamamaktadır. Sorunun çözümü adına uluslararası örgütlere ve uluslararası kamuoyuna ciddi görevler

düşmektedir. Yapılması gereken en önemli şey ise toplumların sahip olduğu farklılıkların, dünya insanlığının bir zenginliği olduğunu vurgulamaktır.

Nihayetinde yakın geçmişte vuku bulan birtakım olaylar, Avrupa'da uzun bir süredir var olan İslam korkusunun yerini, daha farklı bir korkuya bırakmasına neden olmuştur. Tekrar dirilen bu korku, Avrupa'da ırkçılık ya da aşırı sağ şeklinde kendini ifade etmektedir (Kaya, 2022: 6). Yaşanan sorunun temelinde bir zihniyet sorunu olduğu, açık bir şekilde görülmektedir. Bu sorunun temellerinin ise çok eski dönemlere uzandığı anlaşılmaktadır. Avrupa'da yükselişe geçen aşırı sağın, ilk etapta sadece İslam medeniyetine zarar vermeye çalıştığı görülebilir. İlerleyen süreçte ise farklılıklara karşı ötekileştirici bir tavır içeren bu algının, günün birinde Avrupa haklarını da tehdit edeceği gerçeği dikkate alınmalıdır.

Bugün karşımızda duran en önemli gerçeklik ise Avrupa'da yükselen İslam karşıtlığının, kabul edilemez bir insanlık suçu olduğudur. Yaşanan olaylar, kimi dönemlerde fikri boyutları aşmakta ve saldırı boyutuna ulaşmaktadır. İbadethanelere yönelik saldırılar, Müslümanlara yönelik şiddet eylemleri, kutsal değerlere yönelik çirkin müdahaleler ve Müslümanların evlerine yönelik kundaklamalar, ardı sıra gelmektedir.

Dünyaya demokrasi mesajı vermeye çalışan ve her uluslararası platformda dünya insanlığını demokratikleşme yönünde teşvik etmeye çalışan ABD ve Avrupa'nın, kendi topraklarında yaşanan anti-demokratik uygulamalar, büyük bir tezat oluşturmaktadır. İlerleyen süreçte, bu ırkçı uygulamaların azalacağına düşünülmesine rağmen her geçen gün bu zihniyetin güçlendiği sonucu, ortaya çıkmaktadır. Sorunun çözümü için takip edilmesi gereken en önemli yol ise farklı medeniyetler arasındaki diyalog kanallarının, daim açık tutulmasıdır.

4. İsveç'te İslam Karşıtı Hareketler ve Bu Hareketlerin İslam Toplumdaki Etkisi

EUMC'nin (Avrupa İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi) Avrupa'daki Yahudi ve Müslüman topluluklarını bir araya getirme projesi, siyasi açıdan övgüye değerdir. Entelektüel açıdan ise ciddi kusurları vardır. Hıristiyanlık inancı açısından bakıldığında hem Yahudilik hem de İslam, belli bir tür yabancı konumundadır. Teolojik ve tarihsel olarak ise bu iki inanç, son derece birbirinden farklıdır (Bunzl, 2005: 501). Kıta Avrupası'nda farklı inançlara karşı ortaya çıkan bakış açısı, İslam ile Yahudilik inancı arasındaki farkı algılamakta ciddi sorunlar yaşamaktadır. Aynı algının, İsveç'te de var olduğu anlaşılmaktadır.

Özünde, Anti-Semitizm ve İslamofobi'nin seküler bir bakış açısıyla anlaşılması gerekmektedir ve bu olgu da bunların, zaman ile mekâna özgü olgular olduğunu, ortaya çıkarmaktadır (Bunzl, 2005: 502). Bu temelde gerek Kıta Avrupası'nda gerekse de İsveç'te ortaya çıkan İslam karşıtlığının, bir zamansal ve mekânsal arka planının olduğu görülmektedir.

Öte yandan bilindiği üzere İsveç'te popülizmin öncülüğünü Swerigedemokraterna (İsveç Demokratları) yürütmektedir. 1988 senesinde ortaya çıkan bu partinin en büyük özelliği göç karşıtlığıdır (Karataş, 2019: 29). Göç karşıtlığı konusunda İsveç'te oluşan bu tür yapıların, esasında temel amacı Doğu toplumlarından, Kıta Avrupası'na olan göçü engellemek olmuştur. Bu noktada da yine belirleyici olan unsurlar arasında İslam karşıtlığının yer aldığı düşünülebilir.

Son dönemlerde İsveç'te yaşanan İslam karşıtı olaylar, aslında Avrupa tarihi ve Hristiyanlık mirası ile yakın bir ilişkiye sahiptir. Bu nedenle bu bölümde İslamiyet ile Hristiyanlık arasındaki tarihi mirasa, kısaca değinilecektir. Bilindiği üzere, 11. yüzyılda Avrupa'daki entelektüel büyüme dönemine, ticaretteki büyüme de eşlik etmiştir. Bu sayede pazarlar ve kasabalar türemeye başlamıştır. Ancak bu noktada Müslümanlar, artık pek çok düşmandan biri olarak görülmemiştir. 9. ve 10. yüzyıllarda Hristiyan Avrupa'yı amansızca işgal eden diğer pagan akıncılar (Normanlar ve Macarlar gibi) din değiştirmiş ve Avrupalılar ile bütünleşmişlerdir. Geriye kalan tek "öteki" ise Müslümanlar olmuştur (Kumar, 2012: 13). Kendi içerisindeki çatışmaları, Hristiyanlık inancı çerçevesinde bir şekilde yatıştırmayı başaran Avrupa için 10. yüzyıldan itibaren en büyük "öteki" olarak, İslam ve Müslümanlar ortaya çıkmıştır. İlerleyen süreçte ise bu olgunun daha çok güçlendiği görülmüştür.

Daha sonraki süreci analiz edecek olursak, Doğu'da Hristiyan Bizans İmparatorluğu (Doğu Roma), Müslüman Selçuklu Türkleri tarafından bir dizi yenilgiye uğratılmıştır. Akabinde ise İmparator, Türklerle karşı Avrupa'dan yardım istemek için Papa II. Urban'a bir mektup yazmıştır. Bu çağrıya, kulak verilmiştir. Urban, 1095'te kutsal bir savaş (Haçlı Seferleri) başlatmıştır. Avrupa'daki tüm Hristiyanları birleştirmeye ve "Tanrı'nın düşmanlarına" (Müslümanlara) karşı savaşırmaya çağırmıştır (Kumar, 2012: 14). Özü itibari ile

Müslümanlar karşısında her daim birlik olma bilinci ile hareket eden Avrupa zihniyeti, Müslümanları hem dinleri hem de vatanları için büyük bir tehlike olarak görmüşlerdir. Bu zihniyeti taşıyan birtakım yapıların, halen Avrupa'da var olduğu görülmektedir.

Temelde Avrupalı Hıristiyanlar arasında İslam'ın ilk olumsuz imgeleri, İslam imparatorluklarının, Hıristiyan topraklarına siyasi ve askeri bir tehdit oluşturması ve yayılmasıyla gelişmiştir (Green, 2015: 36). Yaşanan süreç Avrupa zihniyetinin, bir siyasi gaye üzerine İslam karşıtlığına yöneldiğini göstermektedir. Pek tabii ki bu sürecin dini nedenleri de bulunmaktadır. Fakat dönemin şartları içerisinde siyasi ve askeri nedenlerin, dini nedenlerden daha ağır bastığını vurgulamamız gerekmektedir.

Müslümanlarla Hıristiyanlar arasındaki savaflara ilişkin bu kısa genel bakış, ikisi arasındaki ilişkilerin yalnızca çatışma ve yüzleşme ile karakterize edildiği, izlenimini verebilir. Fakat bu durum, her daim sürmüş değildir. Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında da ortak çabalar ve faydalı alışverişler de gerçekleşmiştir. Örneğin Müslüman İspanya'nın Córdoba, Sevilla ve Toledo gibi büyük şehirlerinde, Müslüman yöneticilerin mahkemelerinde Hıristiyan piskoposlar, önemli figürler haline gelmişlerdir (Green, 2015: 42). İki farklı medeniyet arasında kimi dönemlerde yakın ilişkilerin kurulduğu da görülmektedir. Büyük resme baktığımızda ise bazı kesimler açısından İslam medeniyetinin, tam anlamı ile Hıristiyan medeniyeti için bir "öteki" olarak görüldüğü sonucu ortaya çıkmaktadır.

İslam medeniyeti ve Hıristiyanlık medeniyeti arasındaki ilişkilerin kısa tarihine değindikten sonra İsveç'te yaşanan durumu analiz edecek olursak: Bilindiği üzere İsveç'te İslamofobi, ırkçılık ve aynı zamanda yabancı düşmanlığı ile birlikte ele alınan bir olgudur. Elde edilen tespitler ışığında, İsveçlilerin %47'si ülkelerinde farklı inançların yaşamasından memnuniyetsizdirler. Bu noktada En önemli gösterge ise, başörtüsü ve tesettür kıyafetlerine karşı bakış açısıdır. Yapılan bir çalışmaya katılan İsveçlilerin %64'ü açısından Müslüman kadınlar, tehdit altında yaşadıkları için başörtüsü takmak durumundadırlar (Kabakçı, 2017: 7). Her yönü ile İslam inancına karşı bir tahammülsüzlük ve hoşgörüsüzlük merkezi haline geldiği düşünülen İsveç, son dönemlerde İslami değerlere karşı en çirkin saldırıların baş gösterdiği Avrupa ülkesi olarak da öne çıkmaktadır. Yaşanılan sorunların temelinde İslami değerlerin, İsveç'te kimi kesimlerce kıymetsiz görüldüğü nedeni yatmaktadır.

Özellikle 21 Ocak 2023 tarihinde Rasmus Paludan'ın (Danimarkalı-İsveçli aşırı sağcı siyasetçi ve avukat) Kur'an-ı Kerim'i yakma girişimine gerek ülke içindeki Müslümanların gerekse de Müslüman devletlerin tepki göstermesine rağmen İsveç güvenlik güçleri ve adalet bakanlığı, ifade özgürlüğünü sebep göstererek yaşanan çirkin eyleme, sessiz kalmışlardır (Akgün, 2023). Her yönü ile bir insanlık suçu ve "nefret suçu" olarak tarihe geçen bu olayın faili gerek Avrupalı ülkelerden gerekse de İsveç'ten hak ettiği karşılığı görmemiştir. Nihayetinde bu olayların gelişip palazlanmasında en önemli neden olarak, Avrupa'da yükselişe geçen aşırı sağcı politik anlayışın ciddi bir etkisi bulunmaktadır. Önümüzdeki dönemlerde bu politik anlayışın, İsveç'in kendi halkına da zarar verecek bir boyuta gelebileceği düşünülebilir. Nefret ve ötekileştirici duygularla harmanlanan bu anlayışın, günün birinde yeni bir "öteki" bulması, kuvvet ile muhtemeldir.

Yaşanan bu tür olayların benzerleri, kısa süre önce birçok Avrupa ülkesinde de görülmüştür. Örneğin, Danimarka, İsveç ve Finlandiya'dan sonra Norveç'te Müslümanların yüksek oranda yaşadığı Drammen'de eylem yapan aşırı sağcı bir grup, İslam'ın yasaklanmasını ve Kur'an-ı Kerim'lerin tamamen imha edilmesi gerektiğini, ifade etmişlerdir (Bozlak, 2019: 43). İslam'a ve Müslümanlara yönelik bu tahammülsüz algının, kısa süre de birçok Avrupa ülkesine yayıldığı anlaşılmaktadır. Birtakım siyasi emeller uğruna bazı politik grupların, bu olayların organizatörü olduğu görülmektedir. Yaşanan eylemlerin her yönü ile suç teşkil etmesine rağmen Avrupa ülkelerinin, bu tür eylemlere karşı kalıcı bir yasal önlem almadığı ise dikkatlerden kaçmamaktadır.

Yine İsveç'te cereyan eden bir diğer olayı analiz edecek olursak, İsveç'in Karlskrona şehrine bağlı Ronneby ilçesinde bir Müslümana ait olan marketin önüne, domuz etine bulanmış Kur'an-ı Kerim sayfaları saçılmıştır (Altuntaş, 2020). Medyaya yansıyan bu olaylar haricinde, İsveç'te birçok İslam karşıtı eylemin olduğu bilinmektedir. Her yönü ile İslam dünyasını üzen bu olayların sonlanabilmesi için İsveç adli ve siyasi makamlarının, üzerine düşeni yapmaları gerekmektedir. Alınan hukuki önlemlere ek olarak İsveç'teki İslamofobik grupların, yetkili kurumlar eliyle bir sosyal rehabilitasyon sürecine tabi tutulmaları da gerekmektedir.

1940'lerden beri İsveç'te yaşayan Müslümanlar olmasına rağmen, 1980'lerde İsveç toplumunda İslam'ın varlığı ilk kez görünür hale gelmiştir. Daha sonrasında ise aniden başörtülü kadınlar, şehir manzarasının bir parçası olmuştur. Müslüman çocuklar, eskisinden daha fazla sayıda devlet okuluna gitmeye başlamıştır (Otterbeck, 2002: 5). Her yönü ile Müslümanlar ile derin bir tarihi ve kültürel bağı olan İsveç'te bugün İslam'a karşı yapılan eylemler, Müslümanlar için oldukça üzüntü vericidir. Karşılıklı hoşgörü temelinde yaşanan bu sorunların kolayca çözüme ulaşması mümkünken, İsveç makamlarının bu konuda herhangi bir etkili adım atmadığı görülmektedir. Öte yandan kimi siyasi yapıların, İslamofobik eylemler ile siyasi itibar peşinde koştukları da anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan İsveç'teki Müslümanların sayısı, oldukça az olmasına rağmen (resmi rakamlara göre 250.000 ile 350.000 arası) 11 Eylül'den sonra yükselen Müslüman karşıtı tutumlardan, ciddi şekilde etkilenmişlerdir (Larsson, 2010: 30). İsveç'in demografik ve kültürel yapısını değiştirmek adına bir eylemleri ve sayıları olmamasına rağmen İsveç'te yaşayan Müslümanlar için yaşam çemberi, gün geçtikçe daralmaktadır. Yaşanan olayların, hiçbir şekilde ifade özgürlüğü ile bir ilgisi olmamasına karşın adli makamlar, yaşanan İslamofobik olaylar karşısında, birtakım gerçekliği olmayan gerekçelerin arkasına saklanmaya çalışmaktadırlar. Bir dinin kutsal değerlerine saldırmanın, ifade özgürlüğü ile bağdaşır bir yönü bulunmamaktadır. İfade özgürlüğü denen şeyin, bir hürriyet içerdiği anlaşılmaktadır. İslamofobik olaylarda ise açıkça dini değerlere şiddet ile saldırılmakta ve bir nefret suçu işlenmektedir.

İsveç'te "nefret suçu" terimi; genellikle yabancı düşmanı, İslamofobik, Yahudi aleyhtarı veya homofobik saik içeren suçları belirtmek için kullanılmaktadır. Kavramın tek tip bir tanımı olmasa da bir "nefret suçu"nu karakterize eden şey, bunun bir insan hakları ihlali oluşturması ve tüm insanların eşitliği, temel toplumsal değeriyle çelişmesidir. Azınlıklara karşı hoşgörüsüzlük, önyargı, korku ve nefret ciddi bir toplumsal sorun olarak kabul edilmektedir (Klingspor, 2006: 40). İsveç'te yaşanan olaylar ve mevcut hukuki düzenlemeler üzerinden bir analiz yapıldığında, aslında teorik olarak gerekli önlemlerin alındığı anlaşılmaktadır. Fakat söz konusu Müslümanlar olunca teorideki durumun, uygulamaya geçmediği sonucu karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle İsveç'te yaşanan sorunun kalıcı bir çözüme kavuşması için teorideki durumun acilen uygulamaya geçmesi gerekmektedir.

Öte taraftan İsveç'te yaşanan olayların, dünya basınında büyük yankı uyandırdığı görülmüştür. Çeşitli basın organlarının, yaşanan olaylar üzerine oldukça farklı bakış açıları geliştirdikleri anlaşılmıştır. Bu bakış açılarından birkaçına göz atacak olursak:

'İsveç'teki bir avuç İslam karşıtı eylemcinin yakın zamanda halka açık olarak Kur'an'a yaptığı saygısızlıklar, Müslüman ülkelerde öfkeli bir tepkiye yol açtı ve bu tür eylemlere neden izin verildiğine dair soruların ortaya çıkmasına neden oldu. Son olayda, perşembe günü İsveç'te yaşayan bir Iraklı, Stockholm'deki Irak Büyükelçiliği önünde iki kişilik bir mitingde İslam'ın kutsal kitabına ayağı ile bastı ve tekme attı. Protestoya, bir avuç karşıt göstericiyi güvenli bir mesafede tutan İsveç polisi izin verdi. Aynı Iraklı adam geçen ay da polisin onayladığı benzer bir protestoda Stockholm'deki bir caminin önünde Kur'an yakmıştı.' (<https://www.euronews.com/2023/07/22/the-reason-sweden-allows-quran-burning-despite-international-anger>).

Anlaşılabileceği üzere yaşanan olaylar ile ilgili dünya basınında ortaya çıkan haberler, İsveç polisinin yaşanan olaylara tepkisiz kaldığını ve ortaya çıkan görüntülerin, Müslüman toplumları derinden sarstığını ifade etmektedir.

Yaşanan olaylar ile ilgili başka bir basın organının yaptığı değerlendirmeyi ele alacak olursak İsveç'te yaşanan İslamofobik olayların, İsveç'in siyasi geleceği için ne gibi zararları olacağı konusunda çeşitli analizlerin ortaya çıktığı görülmektedir:

'İsveç Başbakanı Ulf Kristersson, İslam'ın kutsal kitabına yönelik bir dizi saldırı karşısında Müslümanların öfkesinin arttığı bir dönemde, Kur'an'a saygısızlık içeren daha fazla gösterinin devam etmesi halinde ortaya çıkabilecek sonuçlardan "son derece endişeli" olduğunu söyledi. İsveç ve Danimarka'da Kur'an'a yönelik saldırılar, İsveç'in NATO'ya katılmasını desteklemesi gereken Türkiye dahil birçok Müslüman ülkeyi rahatsız etti' (<https://www.theguardian.com/world/2023/jul/27/swedish-pm-extremely-worried-about-quran-burning-protests>).

Ortaya konulan analiz sonucunda İsveç'te yaşanan bu tür olayların, İsveç'in siyasi geleceği için çok önemli sorunlara neden olacağı, İsveçli siyasiler tarafından da bilindiği anlaşılmaktadır. Özellikle İsveç'in,

NATO'ya üyeliği konusunda Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duymasına karşın yaşanan bu tür olayların, iki ülke ilişkilerinde ağır tahribatlara neden olduğu sonucu karşımıza çıkmaktadır.

Bir diğer uluslararası basın organının, yaşanan olaylar üzerine yaptığı analiz ele alınacak olursa yaşanan olayların, kimi siyasi kesimlerce bir politik manevra aracı olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu nedenle süre giden olayların arka bahçesindeki siyasi aklı, doğru şekilde anlamamız gerekmektedir:

“İsveç ve Danimarka'daki küçük bir grup erkek, bu yıl Kuran nüshalarını yakarak küresel çapta büyük bir tartışmaya yol açtı. İslam'ın en kutsal kitabına yönelik bu saygısızlık eylemleri, iki liberal Avrupa ülkesinde ifade özgürlüğü konusunda sancılı bir tartışmaya ve İslam dünyasının bazı kısımlarında öfkeye yol açtı. Ayrıca yaşanan bu olaylar siyasi kazanç elde etmek isteyen dünya liderleri tarafından da sömürülüyor” (Taylor, 2023, <https://www.washingtonpost.com/world/2023/08/03/sweden-quran-burning-denmark-islam-stunt-global-attention/>).

Dünya basının öncü kuruluşları tarafından İsveç'te yaşanan İslamofobik olaylar üzerine yapılan analizlerin tümünde İsveç'te yaşanan olayların, önemli siyasi krizlere neden olduğu ve İsveç'in siyasi geleceği konusunda ciddi siyasi sorunlara sebebiyet vereceği konusunda, ortak bir kanaate varıldığı sonucu karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca olayların dallanıp budaklanmasında birtakım siyasi yapıların, küçük hesaplar yaparak yaşanan olayların organizatörü olmaya çalıştıkları da anlaşılmaktadır.

Özünde Antisemitizm, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık gibi İslamofobi'nin de uzun ve derin tarihi kökleri vardır. Yeniden dirilişini ise İran devrimi, uçak kaçırımlar ve rehine almanın yanı sıra 11 Eylül saldırıları ve ardından Avrupa'da El Kaide ve daha yakın zamanda diğer terör örgütleri tarafından gerçekleştirilen terör saldırıları tetiklemiştir (Esposito ve Iner, 2019: 15). Bu temelde yakın tarihte yaşanan olayların, Avrupa'da bir anda İslamofobi'yi ortaya çıkardığını ifade etmek doğru değildir. Doğru olan yaklaşım, var olan bir olgunun yaşanan olaylar neticesinde daha da güçlenerek, ortaya çıktığıdır. Bu çerçevede İsveç'te yaşanan İslamofobik olayların 11 Eylül olayları ve ardından Batılı toplumlarda gerçekleşen diğer saldırılar ile yakın bir ilişkisi olduğunu vurgulamamız gerekmektedir.

Yakın geçmişi tekrar anlamaya çalışırsak, 1990'lara ve Sovyetler Birliği'nin çöküşüne gelindiğinde, “Yeşil Tehdit” (İslami köktencilik) korkusu, büyük bir uluslararası tehdit olarak Kızıl Tehdit'in yerini aldığı görüşmüştür. Radikal İslam korkusu ve onun Orta Doğu ile Batı'yı tehdit etmesi, büyük önem taşımıştır. Saddam Hüseyin'in 1990-1991 Körfez Savaşı sırasında dünyadaki Müslümanları ayaklandırıp, Batılı Haçlılara karşı kutsal savaş başlatma çağrısı ise Ayetullah Humeyni'nin tüyler ürpertici bir hatırlatıcısı olmuştur (Esposito ve Iner, 2019:16). Yaşanan olaylar zinciri, doğru bir şekilde analiz edildiğinde Batı toplumunun İslam'a karşı bir ön yargısının oluşmasının arka planında bir korku psikolojisinin olduğu, anlaşılmaktadır. Bu psikoloji, her yönü ile İslam medeniyeti ve Hristiyan Batı medeniyeti arasında yapıcı ilişkilerin kurulması konusunda, tarihi ve büyük bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. İsveç'in de bu psikolojik arka plandan, oldukça fazla şekilde etkilendiği anlaşılmaktadır.

Yaşanan süreç, Avrupa kıtasında tüm siyasal, kültürel ve sosyolojik öğelerin, bazı kesimler eliyle İslam karşıtı bir şekilde kullanıldığını, göstermektedir. Bu noktada karşımıza şu soru çıkmaktadır: Avrupa neden bu kadar İslam'a karşı bir ön yargıya sahiptir ve neden İslam dininden bir korku duymaktadır? Bu noktada birçok cevap sıralanabilir, bu cevaplar içerisinde belki de en akla yatkınları ise tarihi mirasın Batı toplumları üzerinde oluşturduğu yoğun etki ve günümüze gelindiğinde Batılı birtakım siyasi aktörün İslam inancını “öteki” kabul ederek, kendi birliklerini güçlendirme gayesidir.

Sonuç olarak İsveç'te İslamofobi, önemli ve gelişmekte olan bir kavram haline gelmiştir. Müslüman toplulukların ırksallaştırılması ve “ötekileştirilmesi” etrafındaki daha geniş meselelerle ortaya atılmıştır. Bununla birlikte, İslamofobi'nin evrensel bir yorumu veya tanımı bulunmamakla birlikte, terimin ne anlama geldiğine dair tartışmalar, genellikle insanların Müslümanlara yönelik korkuları tarafından alevlendirilmiştir. Örneğin, “İslamofobik nefret suçu” terimi, bir tür nefret suçuna maruz kalan Müslümanlar bağlamında, giderek daha fazla kullanılmaktadır (Zempi ve Awan, 2016: 1). İlerleyen dönemlerde Avrupa'daki İslam karşıtlığını tanımlamak için yeni kavramların üretileceği mümkün gözükmektedir. Fakat kavramlar ve eylemlerden ziyade Avrupa'da İslam karşıtı fikirlerin, güç geçtikçe güçlendiği anlaşılmaktadır. Özellikle son dönemlerde bu fikirlerin, ey yoğun şekilde İsveç'te ortaya çıkması ise ayrı bir tartışma konusu olarak karşımızda durmaktadır.

Avrupa’da İslam karşıtı algının güçlenmesinin pek tabii ki İslam toplumlarında da bir karşılığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle İslami değerlere karşı Avrupa’da yaşanan çirkin saldırılar, her yönü ile Müslümanları üzmemekte ve öfkelenmektedir. Bu nedenle bir “etki ve tepki” sonucu misali, İslam toplumlarında Batı’yı tehdit etmeyi amaç edinen yapıların, ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Yaşanan olaylar, İslam toplumlarında bir “nefret suçu” olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle İsveç’te cereyan eden İslam karşıtı eylemlerin, İslam toplumlarında bir karşılığı ortaya çıkmaktadır.

“Nefret suçu” kavramının içeriğini analiz edecek olursak, nelerin “nefret suçu” oluşturabileceğini tanımlamak için kullanılmış sayısız yoruma ve terim örneğine sahip olmamıza rağmen, nefret suçunun evrensel bir tanımı yoktur. Örneğin Birleşik Krallık’ta “nefret suçu”, mağdur veya başka herhangi bir kişi tarafından, engelliliği, etnik kökeni, dini nedeniyle bir kişinin kimliğine dayalı bir düşmanlık veya önyargıyla karşılaştığı algılanan, herhangi bir suçtur (Zempi ve Awan, 2016: 9). Özü itibari ile her yönü ile bir insanlık suçu olarak karşımıza çıkan “nefret suçu” uzun bir dönemdir Avrupa’da belli kesimler tarafından, Müslümanlara karşı işlenmektedir. Herhangi bir suçu olmayan Müslümanlara karşı reva görülen bu uygulamalar, doğal olarak İslam toplumları içerisinde kimi grupların, Batı aleyhtarı hale gelmesine ve fundamentalizme yönelmelerine sebebiyet vermektedir. Bu yapılar, süreç içerisinde oldukça keskinleşmekte hatta imkân bulduklarında, Batılı toplumlara zarar verici eylemlere dahi yönelmektedirler. Kısacası, İslam toplumlarında yükselişe geçen İslami fundamentalizm olgusunun temelinde, İslamofobi’nin de bulunduğunu ifade edebilmemiz mümkündür. Son dönemlerde İsveç’te yaşanan olayların da bu olgunun güçlenmesine sebebiyet verdiği görülmektedir.

Temelde İslamcı fundamentalizm kavramı, Müslümanları, aynı zamanda bir olaylar silsilesini analiz etmek ve temsil etmek maksadıyla can bulmuştur (Sayyid, 2000: 23). Özü itibari ile İslam toplumlarında gelişen bir kavram olmadığı, Batı toplumu tarafından böyle bir kavramın türetildiği düşünülmektedir. Müslümanlar için yorum farklılıkları ile beraber her daim tek bir İslam anlayışının egemen olduğu bilinmektedir. Batılılar tarafından türetilen bu kavramdan anlaşılan ise bazı Müslüman kesimlerin, Batılı Hristiyanlara karşı takındığı sert tavidir. Bu kavramı doğru analiz edebilmek için İslamofobi kavramını da net bir şekilde anlamamız gerekmektedir.

Temelde fundamentalizm kavramını, bir medya sloganı olarak değil analitik bir küme olarak, ele almamız gerekmektedir (Sayyid, 2000: 24). Bu kavramın içeriğini doldururken de neden bir grup insanın bu yolu tercih ettiğini anlamamız önemlidir. Tüm analizler sonucunda, İslam toplumlarında radikalleşen kesimlerin, İslami değerlere saldıranlara karşı bir cevap verme gayesi ile oluştuğu sonucu, kuvvetli bir ihtimal olarak ortaya çıkmaktadır.

Anlaşılabileceği üzere II. Dünya Savaşı’ndan sonra İslam toplumlarında, bağımsızlık hareketlerinin Batı egemenliğini yıkması sonucu, modern Müslüman devletlerin ortaya çıkması, İslam toplumları için gururlu ve büyük umutlarla dolu beklentiler getirmiştir (Esposito, 2003: 103). Sonrasında ise bu umut dolu beklentilerin, emperyal politikalar ile sabote edildiği gözlenmiştir. Her yönü ile Batı toplumunun ürettiği politikaların etkisi altında yaşamak durumunda olan İslam toplumlarının, bunun üstüne bir de İslamofobik eylemler ile karşılaşmaları, İslam toplumlarında ağır tahribatlara neden olmuştur. Ek olarak İslamofobik eylemlerin, İsveç gibi liberal olarak tanımlanan bir ülkede ortaya çıkması, İslam toplumları açısından oldukça üzücü olmuştur.

Öte yandan birçok sorunla aynı anda mücadele etmek zorunda olan İslam toplumları, esasında en büyük sorunlarla 20. yüzyıl sürecinde, mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Bu sorunlardan en önde geleni ise modernleşme sorunları olmuştur. Müslümanlar, Batı’nın karşılaştığı modernleşme sorunları ile mücadele etmeye, devam etmektedirler ama arada ciddi farklar vardır: Müslümanlar, zamansal bolluğa yani Batılılar gibi modernleşmek için uzun yüzyıllara, sahip olmamışlardır (Esposito, 2003: 104). Kısa süre içerisinde ağır ev ödevlerini yapmak durumunda olan İslam toplumları, ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Özellikle emperyalizm ve İslam karşıtlığı gibi sorunlar, İslam toplumlarının motivasyonunu sekteye uğratan olgular olmuştur. Aynı durumun etkisi, halen varlığını korumaktadır.

Dünyamız, Soğuk Savaş sürecinde Birinci, İkinci ve Üçüncü Dünya gibi yapılar bölünmüştür. Daha sonrasında ise bu bölünmeler anlamsızlaşmıştır. Şu an için toplumları, iktisadi ve siyasi yapıları ile değil, kültür ve medeniyetleri ile ilgili terimlerle sınıflandırmak daha uygun düşmektedir (Huntigton, 2017: 25). Bu temelde Batı Medeniyeti ve İslam Medeniyeti’ni aynı kefeye koymak, çok da mümkün değildir. Tarihi, kültürel ve teolojik olarak her iki medeniyetin çok farklı özellikleri ve gayeleri olduğu görülmektedir. Bu nedenle Batı toplumunda İslamofobi’nin, İslam toplumlarında ise fundamentalizmin, önümüzdeki

dönemlerde, güçleneceğini ifade edebilmemiz mümkündür. Bu noktada temel belirleyici olan unsur ise İsveç gibi Kıta Avrupası ülkelerinde, yükselişe geçen aşırı sağcı politik anlayıştır.

Öte yandan Kıta Avrupası'nın İslam dünyasına yaklaşımı ile ABD'nin İslam dünyasına yaklaşımı arasında belirli farklılıkların olduğu da gözlenmiştir. ABD'nin klasik İslam dünyası stratejisi, İslam inancının antikomünist gayelerle kullanılması için formüle edilmiştir (Kongar, 2012: 55). Bu gaye üzerine uzun bir dönem İslam dünyası ile iletişim kurmaya çalışan ABD, "İlımlı İslam Modeli" gibi birtakım modellemeler geliştirmeye çalışmıştır.

Özellikle Türkiye üzerinden İslam dünyasına, bir "İlımlı İslam Modeli" sunmaya çalıştığı görülmüştür. En başından beri ABD'nin ortaya attığı bu modellerin, İslam inancı ile yakından uzaktan bir ilgisinin olmadığı anlaşılmıştır. İslam inancı, her yönü ile bir bütün oluşturmaktadır ve birden çok İslam tipi de bulunmamaktadır, sadece tek bir İslam dini vardır. İslam inancının içerisindeki yorum farklılıkların ise İslam'ın temel değerleri ekseninde şekillendiği bilinmektedir.

Uzun bir dönemdir, ABD'nin İslam dünyasına yönelik oluşturduğu önlemler, kendince "Müslümanları çağdaştırma ve demokratikleştirme projesi" olarak değerlendirilebilir (Kongar, 2012: 61). ABD'nin kendi kafasında tasarladığı çizgiye, İslam dünyasını getirmek adına, çağdaşlaşma ve demokratikleşme gibi şık maskeler kullandığı anlaşılmaktadır. Örneğin, 2003'te gerçekleşen ABD'nin Irak müdahalesi de aynı gerekçelerle yapılmıştır. Günümüze gelindiğinde ise bu söylenenlerin hiçbirinin gerçekleşmediği, aksine oldukça yüksek bir çatışma potansiyelinin Irak'ta ortaya çıktığı görülmüştür.

Tıpkı ABD gibi İngiltere'nin de kimi dönemlerde, İslam dünyası için birtakım kavramlar ortaya atmaya çalıştığı, anlaşılmıştır. Örneğin "Politik İslam" kavramı, Pakistanlı Ebu'l-A'lâ Mevdudî tarafından kopyalanmadan önce İngilizlerin egemenliği altında bulunan oryantalistler tarafından, ortaya atılmıştır (Amin, 2006: 61). Yaşanan süreç analiz edildiğinde, İslam dünyası için ortaya atılan tüm kavramların ve Batılı ülkeler tarafından İslam dünyasına karşı üretilen tüm politikalarının temel amacının, İslam dünyasını her yönü ile bir çember içine almak olduğu gün yüzüne çıkmıştır.

Yaşanan bu sancılı süreçler sonrasında, Batı medeniyetini "öteki" olarak gören yapıların, İslam toplumlarında can bulmaya başladığı sezilmiştir. Esasında İslam üzerine hakları olduğunu dile getiren hareketlerin ortaya çıkması, temelde kapitalizmin yıkıcı etkilerine ve ona yoldaşlık eden gösterişli moderniteye karşı, radikal bir başkaldırı olmuştur (Amin, 2006: 127). Uzun bir dönem Batı'nın sömürge düzeni altında yaşamak durumunda olan İslam toplumlarının, daha sonrasında kapital sistemin dayattığı zorluklar nedeniyle Batı medeniyetine karşı İslam toplumlarında oluşan yapılar, gittikçe keskinleşmiştir.

Son tahlilde İsveç'te yaşanan olayların, İslam toplumlarını oldukça derinden etkilediği görülmektedir. Her şeye rağmen Müslüman dünyasının itidalli davranması ve tahriklere kapılmaması gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde bu durum, oldukça açık bir şekilde vurgulanmaktadır:

"Ehl-i kitaptan birçoğu, sizi imanınızdan vazgeçirip yeniden küfre döndürmeyi isterler. Onlar, Hz. Muhammed'in peygamberliği ile ilgili gerçeği apaçık gördükten sonra, sırf içlerindeki kıskançlık yüzünden böyle yaparlar. Artık Allah'ın emri gelinceye kadar onları kendi halinde bırakın ve serzenişte bulunmayın. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter" (Bakara /109, <https://www.kuranvemeali.com>).

Yine bir başka ayette aynı şekilde Müslümanların yaşanan zorluklar karşısında sabır yolunu seçmesi ve sakin kalması yönünde öğütlerin olduğu karşımıza çıkmaktadır:

"Biz gökleri, yeri ve aralarında bulunan her şeyi gerçek bir sebep ve hikmet ile yarattık. Kıyâmet mutlaka kopacaktır. O halde sen, insanların eziyet ve sıkıntılarına karşı müsâmaha ve güzellikle davranma yolunu seç" (Hicr/ 85, <https://www.kuranvemeali.com>).

İslam inancının vurguladığı hoşgörü temelinde, yaşanan sorunlara karşı sabırlı olmak ve tahammül göstermek, Müslüman toplumları için önemli bir gerekliliktir. Hiçbir tahrik ve provokasyona kapılmamak ve şiddet eylemlerinden tamamen uzaklaşmak oldukça önemlidir. Aksi bir durumun, İsveç'te ve Avrupa'daki İslamofobik kesimlerin işine yarayacağı gerçeği, asla göz ardı edilmemelidir. Sorunun barışçıl bir temelde çözülebilmesi için diyalog kanallarının daima açık tutulması da büyük bir önem taşımaktadır.

5. Sonuç

Yaklaşık 2000 yıllık Hristiyanlık tarihinde ve hemen hemen 1400 yıllık İslam tarihinde her iki inancın da belirli dönemlerde, ciddi bir “öteki”ye sahip olduğu, anlaşılmaktadır. Fakat 16. yüzyıldan bu yana İslam medeniyeti ve Hristiyanlık medeniyeti arasındaki mücadele, oldukça yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Özellikle I. Dünya Savaşı sürecinde, Osmanlı Devleti özelinde İslam toplumlarının, Batılı devletlerin dayattığı düzen karşısında büyük zorluklar yaşadığı bilinmektedir.

Her yönü ile Batılı ülkeler tarafından üretilen politikaların ve sistemlerin, ortaya çıkardığı zorluklar ile mücadele etmek zorunda olan İslam toplumları, bunlara ek olarak bir de Avrupa’da İslami değerlere çirkin saldırıların olduğunu görmüştür. Her yönü ile İslam toplumlarını büyük bir üzüntüye iten bu olaylar, son dönemlerde Avrupa’da yükselişe geçen, aşırı sağcı ideolojilerin İslamofobik zihniyetinin ürünüdürler.

Avrupa’da yaşanan her İslamofobik eylemin, pek tabii ki İslam toplumlarında bir karşılığı olmaktadır. Özellikle bu olaylar karşısında, İslam toplumlarında bazı grupların, Batılı ülkelere ve Batılı değerlere karşı bir aleyhtarlık beslediği sonucu, ortaya çıkmaktadır. Bunun da ötesinde İslam toplumlarında Batıyı tehdit eden, hatta şiddet eylemleri yapmaktan geri durmayan örgütlerin, oluştuğu da görülmektedir.

Yaşanan tüm olaylar ve gelişmeler neticesinde, ifade edilmesi gereken en önemli olgu şudur: Batı toplumlarında İslamofobik eylemler sürmeye devam ettikçe, İslam toplumlarında da fundamentalizm olgusunun artacağı görülmektedir. Bu iki olgu arasında bir doğru orantının olduğu, önemli bir gerçekliktir.

İsveç gibi Batılı ülkelerde bulunan ve İslamofobik eylemlerde ısrarcı olan, birtakım siyasi yapının çeşitli siyasi gayeleri bulunmaktadır: Bunlar içerisinde en öne çıkan ise İslam medeniyetini, bir “öteki” göstererek, kendi içlerindeki “asabiyet” (dayanışma) duygusunu güçlendirmek amacı yatmaktadır. Yaşanan gelişmeler, Avrupa’daki birtakım siyasi yapılar için İslamofobi’nin, kullanışlı bir siyasi argüman olduğunu göstermektedir.

Öte yandan İsveç’te yaşanan İslamofobik eylemleri, ifade özgürlüğü ile bağdaştırmak da oldukça kusurlu bir yaklaşımdır. İçerisinde şiddet olan ve başka bir insan topluluğunun kutsal değerlerine saldıran bir eylemin, ifade özgürlüğü ile bağdaşır bir yönünün olması mümkün değildir.

Sorunun çözümü için Batı toplumunun, İslam dünyasına karşı takındığı ön yargıları artık kırması gerekmektedir. Özellikle Müslümanların sahip olduğu kutsal değerlere karşı, gereken saygıyı göstermesi elzemdir. Diğer taraftan İslam toplumların da radikal örgütleri dışlaması ve destek vermemesi gerekmektedir. Her iki tarafın da şiddetin bir çözüm yolu olmadığına, sorunların çözümü için diyalog kanallarının açık tutulması gerektiğine inanmaları önemlidir.

İsveç özelinde yaşanan olayların, İsveç’in siyasi geleceği için önemli bir soruna neden olacağı açık bir şekilde karşımızda durmaktadır. Özellikle NATO’ya üye olmak konusunda, Türkiye gibi önemli bir üyenin desteğini alabilmesi İsveç için büyük bir önem taşımaktadır. Bu siyasi gerçekliğin, İsveçli yetkiler tarafından kavranması oldukça önemlidir.

Her iki inancın da özünde hoşgörü vardır. Bu gerçeği, her iki tarafın da esaslı bir şekilde anlaması ve bu temelde birbiri ile ilişki kurmaya çalışması, yaşanan sorunların çözümü için önemli bir eşik olarak karşımızda durmaktadır. Bu noktada, her iki tarafın da sahip olduğu kültürel ve dini müktesebat, her iki tarafa da gerekli imkân ve tecrübeyi sunmaktadır. Yapılması gereken, basit politik hesaplar üzerinden karşı tarafı ötekileştirmek değil, daha gerçekçi politikalarla iş birliği yapabilmenin yollarını aramaktır.

Kaynaklar

Akgün, M. H. (2023). *5 Soru: İsveç’te Kur’an-ı Kerim’e saldırı*. <https://www.setav.org/5-soru-isvectekuran-i-kerime-saldiri/> adresinden 22.04.2023 tarihinde erişilmiştir.

Aktaş, M. (2017). AB Ülkelerinde İslamofobi ve Terörizm. *Ombudsman Akademik*. (7), 127-155.

Allen, C. (2010). *Islamophobia*. Farnham: Ashgate Publishing Limited.

Al-Bayati, H. (2001). *The terrorism game: 11 september attacks and new alliances*. London: AL-Rafid Distribution & Publishing.

Almalı, A. (2018). Almanya’da yükselen islamofobi ve dergilerdeki İslam karşıtı yayınlar. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*. 2(2), 129-145.

Altuntaş, A. (2020). *İsveç’te müslüman girişimcinin marketine islamofobik saldırı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/isvectekuran-i-kerim-e-saldiri/1983148> adresinden 22.04.2023 tarihinde erişilmiştir.

Amin, S. (2006). *Modernite demokrasi ve din*. (F. Başkaya, U. Günsür ve G. Öztürk, Çev.) Ankara: Maki

Basım Yayın.

- Bauman, Z. (2021). *Kuşatılmış toplum*. (A. E. Pilgir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bozlak, A. (2019). *Batı'da islamofobik temalar üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Bunzl, M. (2005). Between anti-Semitism and Islamophobia: Some thoughts on the new Europe. *American ethnologist*, 32(4), 499-508.
- Carlisle, R. P. (2007). *One day in history: september 11, 2001*. HarperCollins e-books.
- Dogan, B. (2021). Postkolonyal Avrupa'da İslam algısı. *Akademik Hassasiyetler*. 8(16), 297-318.
- Duruoğlu, T. (2007). Haber yapmada ideoloji etkeni: 11 eylül olayı üzerine bir inceleme. *İletişim, Kuram ve Araştırma Dergisi*. 25, 1-42.
- Ed. Renton, J. and Gidley, B. (2017). *Antisemitism and islamophobia in Europe: a shared story?*. London: Palgrave Macmillan.
- Ed. Law, I., Easat-Daas, A., Merali, A. and Sayyid, S. (2019). *Countering islamophobia in Europe*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Ed. Morgan, G. and Poynt, S. (2012). *Global islamophobia: muslims and moral panic in the west*. Burlington: Ashgate Publishing Company.
- Er, T. ve Ataman, K. (2008). İslamofobi ve Avrupa'da birlikte yaşama tecrübesi üzerine. *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 17(2), 747-770.
- Esposito, J.L. and Iner, D. (2019). *Islamophobia and radicalization: breeding intolerance and violence*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Esposito, J. L. (2003). *Kutsal olmayan savaş: islamcı terör*. (N. Yılmaz ve E. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- Fekete, L. (2009). *A suitable enemy: racism, migration and islamophobia in Europe*. New York: Pluto Press.
- Gürbüz, M. (2022). Liberal İslam yaklaşımı: eleştirel bir değerlendirme. *Erciyes Akademi*. 36 (2), 864-897.
- Green, T. H. (2015). *The fear of Islam: an introduction to islamophobia in the west*. Minneapolis: Fortress Press.
- Huntigton, S. P. (2017). *Medeniyetler çatışması*. Der. Murat Yılmaz, İstanbul: Vadi Yayınları.
- Huddy, L., Khatib, N. and Capelos, T. (2002). Trends: Reactions to the terrorist attacks of September 11, 2001. *The Public Opinion Quarterly*, 66(3), 418-450.
- Kabakçı, B. (2017). *Avrupa'da yükselen islamofobi*. Konya Ticaret Odası. Araştırma Raporu, Mayıs.
- Karaköse, H. (2018). Filistin ve Kudüs meselesine genel bir bakış (XIX. yüzyılın ortasından XX. yüzyıl ortalarına kadar), *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4(2), 150-165.
- Karataş, İ. (2019). Avrupa'da popülist partilerin yükselişi; Hollanda'da PVV örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5(1), 28-42.
- Kaya, A. (2022). Avrupa'da bir yönetsellik biçimi olarak islamofobizm. *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*. 30(1), 1-23.
- Klingspor, K. (2006). The challenges of collecting statistical data in the field of hate crime: the case of Sweden. *Hate Crime*. 40. *European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI) P.O.Box 444 FIN-00531 Helsinki Finland Publication Series No. 57*.
- Kongar, E. (2012). *ABD'nin siyasal İslam'la dansı*. İstanbul: Remzi Kitap Evi.
- Kumar, D. (2012). *Islamophobia and the politics of Empire*. Chicago: Haymarket Books.
- Larsson, G. (2005). The impact of global conflicts on local contexts: muslims in Sweden after 9/11—the rise of islamophobia, or new possibilities?. *Islam and Christian-Muslim Relations* 16(1), 29-42.
- Otterbeck, J. (2002). *The depiction of Islam in Sweden: an historical overview*. Retrieved from http://inhouse.lau.edu.lb/bima/papers/Jonas_Otterbeck.pdf in 10.11. 2016.
- Özcan, Arif B. (2011). Uluslararası güvenlik sorunları ve ABD'nin güvenlik stratejileri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 11(22), 445-466.
- Özer, A. (2009). 11 Eylül, bölünen dünya, Huntington ve çatışma. *Toplum ve Demokrasi*. 3(5), 191-210.
- Özpek, B. B. (2012). En uzun on yıl: 11 Eylül sonrası Ortadoğu. *Ortadoğu Etütleri*. 3(2), 183-215.
- Rana, J. (2007). The story of Islamophobia. *Souls*, 9(2), 148-161.
- Sayyid, S. (2000). *Fundamentalizm korkusu: avrupamerkezcilik ve islamcılığın doğuşu*. (E. Ceylan ve N. Yılmaz, Çev.) Ankara: Vadi Yayınları.
- Taylor, A. (2003). How Quran burners got the global attention they wanted. <https://www.washingtonpost.com/world/2023/08/03/sweden-quran-burning-denmark-islam-stunt-global-attention/>.
- Valdez, A. (2003). *We the people: the Us government's united response against terror (spirit of America, a nation responds to the events of 11 september 2001)*. Philadelphia: Chelsea House Publishers.

- Zempi, I. and Awan, I. (2016). *Islamophobia: lived experiences of online and offline victimisation*. Bristol: Policy Press.
- 2050'de Avrupa'daki Müslüman nüfus ne kadar artacak?, <https://www.ntv.com.tr/dunya/2050de-avrupadaki-musulman-nufus-ne-kadar-artacak,VSLJtQa-3ESIKL-GCTbZQQ>, (30.11.2017).
- The reason Sweden allows Quran burning despite international anger. <https://www.euronews.com/2023/07/22/the-reason-sweden-allows-quran-burning-despite-international-anger>, (22/07/2023).
- Swedish PM 'extremely worried' as more apply to burn Qur'an. <https://www.theguardian.com/world/2023/jul/27/swedish-pm-extremely-worried-about-quran-burning-protests>, (27 Jul 2023).
- Kuran Meali. <https://www.kuranvemeali.com>, (27.10.2023).

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;
 - Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
 2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
 3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
 4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
-